

MILLIY QADRIYATLAR VA OILAVIY MUNOSABATLAR

Farg'ona davlat universiteti

Psixologiya yo'nalishi 1-kurs doktoranti

Tilavoldiyeva Valida Ma'murjon qizi

abdullajonovavalida1@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o'zbek milliy qadriyatlarining shakllanishi, ularning oilaviy munosabatlar rivojidagi o'rni hamda bugungi globallashuv sharoitidagi ahamiyati tahlil qilinadi. Milliy qadriyatlar orqali oilada barkamollikni shakllantirish, avlodlar o'rtasidagi ruhiy-ma'naviy bog'liqlikni mustahkamlash va yoshlarning tarbiyasida an'analarning tutgan o'rni asoslab beriladi.*

Kalit so'zlar: *milliy qadriyatlar, oila, tarbiya, an'ana, ma'naviyat, avlodlar davomiyligi.*

Аннотация : *В данной статье анализируются процессы формирования узбекских национальных ценностей, их роль в развитии семейных отношений, а также их значение в условиях современной глобализации. Обосновывается значение национальных ценностей в формировании гармоничной личности в семье, укреплении духовно-нравственной преемственности между поколениями и роли традиций в воспитании молодежи.*

Ключевые слова: *национальные ценности, семья, воспитание, традиция, духовность, преемственность поколений.*

Abstract : *this article analyzes the formation of Uzbek national values, their role in the development of family relations, and their significance in the context of contemporary globalization. The study substantiates the importance of national values in fostering a well-rounded individual within the family, strengthening spiritual and moral continuity between generations, and emphasizing the role of traditions in the upbringing of youth.*

Keywords: *national values, family, upbringing, tradition, spirituality, intergenerational continuity.*

Milliy qadriyatlar har bir xalqning tarixiy-madaniy merosi, ijtimoiy ong darajasi, ma'naviy olami va turmush tarzini belgilab beruvchi eng muhim omillardan biridir. Oila esa ushbu qadriyatlar shakllanadigan, avloddan avlodga o'tadigan, ma'naviy merosning saqlanishi va rivojlanishini ta'minlaydigan asosiy ijtimoiy institutdir. O'zbek xalqining ko'p asrlik tarixiy tajribasi, urf-odatlar, marosimlari, oilaviy munosabatlari ham milliy o'zlikning tarkibiy qismi sifatida nafaqat jamiyat hayotida, balki inson shaxsining shakllanishida ham o'ta muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli milliy qadriyatlar va oilaviy munosabatlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ilmiy asosda o'rganish zamonaviy sotsiologiya, pedagogika, psixologiya va madaniyatshunoslikning dolzarb yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda.

Milliy qadriyatlar tarixiy jarayonlar, diniy tasavvurlar, xalq og'zaki ijodi, ijtimoiy-iqtisodiy hayot va ma'naviy taraqqiyot natijasida shakllanadi. Ular jamiyatning o'ziga xos turmush tarzini, dunyoqarashini, estetik didini va axloqiy me'yorlarini belgilaydi. O'zbek xalqiga xos bo'lgan mezbonlik, kattalarga hurmat, halollik, vatanparvarlik, mehr-oqibat, hamjihatlik kabi fazilatlar qadriyat sifatida qadimdan shakllangan bo'lib, ular milliy mentalitetning ajralmas qismiga aylangan. Mazkur qadriyatlarning barqaror rivojlanishi va saqlanishi avvalo oilaga bog'liq. Chunki oila shaxsning dastlabki ijtimoiylashuvi sodir bo'ladigan, axloqiy me'yorlar singdiriladigan asosiy muhit hisoblanadi.

Oila muhitida farzandlarning axloqiy, ma'naviy, psixologik va ijtimoiy rivojlanishi kechadi. Ota-ona namunasi, oiladagi tarbiya usullari, mavjud odatlar va marosimlar farzand ongida ilk ijtimoiy tasavvurlarni shakllantiradi. Shu ma'noda oila milliy qadriyatlar reproduksiyasining tabiiy mexanizmi sifatida namoyon bo'ladi. O'zbek oilalarida qadimdan davom etib kelayotgan beshik to'yi, sunnat to'yi, kelin salom, Navro'z marosimlari kabi urf-odatlar nafaqat marosimiy funksiyani, balki tarbiyaviy, ma'naviy va birlashtiruvchi funksiyani ham bajaradi.

An'analarning oilaviy hayotga singib ketganligi ular orqali jamiyatda barqaror ma'naviy muhit yaratilishiga xizmat qiladi.

Milliy qadriyatlarning oiladagi o'rni masalasini o'rganishda avlodlar davomiyligi tushunchasi muhim ahamiyat kasb etadi. Avlodlar davomiyligi nafaqat biologik jarayon, balki ma'naviy merosning uzluksiz ravishda takrorlanishi va boyib borishini ham anglatadi. Keksalarga hurmat ko'rsatish, oilada maslahatga tayanish, qarindoshlik munosabatlarini qadrlash kabi qadriyatlar o'zbek oilasining an'anaviy tuzilmasida markaziy o'rin egallaydi. Keksalar – milliy merosni saqlovchi va uni yosh avlodga yetkazuvchi asosiy sub'yektlardan biridir. Shu bois o'zbek oilalarida keksalar maqomi doimo yuksak baholanadi.

Zamonaviy jamiyatning murakkab jarayonlari, xususan, globallashuv, informatsion texnologiyalar tez rivojlanishi, madaniy almashinuvlarning kuchayishi milliy qadriyatlar tizimiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Dunyoqarashning kengayishi, tashqi madaniy ta'sirlar, turli g'oyaviy oqimlar oilaviy munosabatlarga ham o'zining ijobiy va salbiy ta'sirini o'tkazmoqda. Bir tomondan, globallashuv jarayoni insonlar ongida innovatsion tafakkur, zamonaviylikka intilish va madaniy xilma-xillikni qabul qilishni kuchaytirsa, boshqa tomondan, milliy an'analar, tarixiy meros va oilaviy qadriyatlarning zaiflashishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli milliy qadriyatlarni asrash va ularni yoshlar ongiga singdirish masalasi bugungi davrning dolzarb vazifalaridan biri sifatida qaralmoqda.

Oilaviy muhitda milliy qadriyatlar uzluksiz tarzda qo'llanilsa, yoshlarning ma'naviy immuniteti mustahkamlanadi. Aks holda esa yoshlar o'ziga yot madaniy oqimlarga tezroq berilib ketishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan ota-onaning mas'uliyati, oiladagi tarbiyaviy jarayonning mazmuni, uy sharoitidagi ma'naviy muhitning sifati juda muhimdir. Ta'kidlanishicha, bolaga berilgan tarbiya, ayniqsa, erta yoshdagi tarbiya, keyinchalik uning xarakteri va dunyoqarashini belgilovchi asosiy omil sifatida namoyon bo'ladi.

Oila qanchalik sog'lom ma'naviy muhitga ega bo'lsa, farzandlar ham shunchalik milliy o'zligini anglagan, ijtimoiy faol, ma'naviy barkamol shaxs sifatida shakllanadi. Shuningdek, oilada milliy o'zlikni mustahkamlovchi bir qator

amaliy usullar mavjud: bolalarga xalq og'zaki ijodi namunalarini o'rgatish, milliy kiyimlar, milliy taomlar, qadimiy hunarmandchilik an'analari bilan tanishtirish, oilaviy marosimlarni izchil o'tkazish, milliy bayramlarda faol ishtirok etish va ularning ma'nosini tushuntirish shular jumlasidandir. Ushbu usullar faqat tashqi ko'rinish emas, balki chuqur ma'naviy mazmunga ega bo'lib, ular orqali yosh avlodda milliy o'zlik, vatanparvarlik, g'urur, iftixor va tarixiy xotira kuchayadi.

O'zbek jamiyatida oila tuzilmasining o'ziga xosligi, ko'p avlodli uylarning mavjudligi, qarindoshlik aloqalarining mustahkamligi, marosimlar tizimi va an'analarning rivojlanganligi milliy qadriyatlarning yashovchanligini ta'minlab kelmoqda. Ammo zamonaviy urbanizatsiya jarayoni, migratsiya, axborot oqimlarining kuchayishi oilaviy hayotga yangi shakllar kirib kelishiga sabab bo'lmoqda. Bu esa an'anaviy qadriyatlar bilan zamonaviy talablarga moslashish o'rtasida muvozanatni saqlashni talab etadi.

Milliy qadriyatlar va oilaviy munosabatlarning uzviyligi shundaki, biri ikkinchisiz barqaror mavjud bo'la olmaydi. Qadriyatlar oilasiz avlodlarga yetib bormaydi, oila esa qadriyatlar bo'lmasa ma'naviy mohiyatini yo'qotadi. Shuning uchun oilaviy tarbiyaning maqsadi nafaqat shaxsni tarbiyalash, balki milliy merosni asrab-avaylash va uni yosh avlodga yetkazishdan iboratdir. Bugungi kunda ta'lim muassasalari, mahalla instituti, ommaviy axborot vositalari ham oilaviy tarbiya jarayonida muhim rol o'ynaydi, ammo asosiy vazifa baribir oila zimmasida qolmoqda.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, milliy qadriyatlar o'zbek oilasining asosiy tayanchi, ma'naviy barqarorlik manbai va jamiyatning kelajak taraqqiyoti uchun mustahkam poydevordir. Globallashuv sharoitida ushbu qadriyatlarni saqlab qolish, ularga zamonaviy mazmun baxsh etish, yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalash — jamiyatning dolzarb vazifasi bo'lib qolmoqda. Oila esa ushbu jarayonning bosh sub'yekti sifatida milliy o'zlikni asrab-avaylash, merosni davom ettirish va kelajak avlodni ma'naviy barkamol etib tarbiyalashda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. O'zbekiston Respublikasi Oila kodeksi. – Toshkent, 2023.
3. Shodmonov Q., Yo'ldoshev Q. Milliy qadriyatlar va ma'naviyat asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
4. Qodirov N. Oila sotsiologiyasi. – Toshkent: Fan, 2021.
5. To'xtayev A. Globallashuv va ma'naviy jarayonlar. – Toshkent, 2020.